

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OTA-ONALAR O'RTASIDAGI O'ZARO MUNOSABATLAR SHAKLLARI

Turdiqulova L. Z.

Iqtisodiyot va Pedagogika Universiteti NTM o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: ta'lim, tarbiya ota-ona, hamkorlik, pedagogik jarayon, bola o'yin.

Ключевые слова: воспитание, воспитание детей, сотрудничество, педагогический процесс, детская игра.

Key words: education, raising children, cooperation, pedagogical process, children's play.

Kirish. Ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi bir-birini almashtira olmaydi. Davomiylikning muhim sharti ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasida ishonchli ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish bo'lib, uning davomida ota-onalar va tarbiyachi-pedagogning ta'lim pozitsiyasi moslashtiriladi. Bunday munosabatlarning asosini ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari tashkil etadi.

O'zaro ta'sir shakllari faoliyat usuli sifatida sanoat ishlab chiqarishi va qishloq xo'jaligining shakllanishi davrida rivojlanishga turtki bo'ldi. Mamlakatdagi vaziyat ayollarni mehnat jarayonlariga jalb qilish zarurati bilan uzviy bog'liq edi. Bog'chada xotin-qizlar va onalarning ishlab chiqarish, davlat boshqaruvi, madaniy va ijtimoiy-siyosiy hayotdagi ishtirokini ta'minladi.

O'sha davrdagi maktabgacha ta'lim muassasalari (bog'chalar, o'choq bog'lari, yozgi o'yin maydonchalari) prototiplarining asosiy vazifasi yangi, demokratik davlatni rivojlantirish foydasiga ayollarni bolalar parvarishidan ozod qilish edi. O'sha davr mafkurachilari N.K.Krupskaya, K.N.Kornilov, YE.I.Tixeyev bolalar bog'chalarini yaratish zarurligini ta'kidladi. Biroq, malakali kadrlar va meyoriy hujjatlarning yetishmasligi tufayli maktabgacha ta'lim muassasalarining asosiy ishi ota-onalari yo'qligida bolalarga qarashga qisqartirildi [1,91-b].

Ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllarining yanada rivojlanishiga maktabgacha pedagogikaning shakllanishi ta'sir ko'rsatdi. XX-asrning 30-yillarida pedagogikaning ushbu bo'limining shakllanishi T.S.Kulikova ning tadqiqotlarida keng yoritilgan [2,107-b]. U

bu vaqtni uch davrga ajratadi: maktabgacha ta'lim mazmunini belgilash bilan xarakterlangan mafkuraviy davr (1930-1933); pedologik davr (1934-1936), bunda ijtimoiy munosabatlar sohasini o'rganishdan bola dunyosini tushunishga burilish yuz berdi; umumiy pedagogik davr (1937-1939), bu davrda normativ pedagogika yetakchi o'rinni egalladi. Bu davrda gazetalar, plakatlar, eslatmalar kabi o'zaro aloqa shakllari paydo bo'ldi. Bu atrof-muhitni pedagogiklashtirish g'oyasining rivojlanishi (N.K. Krupskaya), ya'ni ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi faol o'zaro ta'sirni o'z ichiga olgan pedagogik bilimga ega bo'lgan katta yoshdagilarning maksimal sonini ta'lim jarayoniga jalb qilish bilan bog'liq edi.

XX-asrning 40-yillarida maktabgacha ta'lim muassasalari alohida sharoitlarda ishlagan. Ammo ikkiikkichi jahon urushi yillarida ham davlat ta'lim muassasalarini rivojlantirish va ularning normal faoliyati haqida g'amxo'rlik qilishda davom etdi [3,217-b.].

XX-asrning 70-yillarida "pedagogik tadqiqotlarda" hamkorlik pedagogikasi" ga alohida o'rin berildi. Bu davr jamiyatni axborotlashtirish bilan tavsiflanadi. Katta hajmdagi uslubiy va pedagogik adabiyotlar nashr etila boshlaydi. Tarbiyalanuvchilarning oilalari bilan ishlashning vizual, axborot, tarbiyaviy shakllari birinchi o'ringa chiqadi.

XX-asrning 80-yillari oxiri va 90-yillarning boshlarida ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari yangi ma'noga ega bo'ldi. Olimlar tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va sheriklik haqida tobora ko'proq gapirishgan. Shunday qilib, T.A.Markova har qanday yosh guruhidagi bolalar bog'chasi tarbiyachisi ota-onalar bilan pedagogik aloqalarni tashkil etishda asosan yagona ish shakllaridan foydalanadi, deb yozgan [4,95-b]. U o'zaro ta'sir shakllarini tanlashni yosh omiliga asoslashni taklif qiladi. Ya'ni, uning fikriga ko'ra, kichik maktabgacha ta'lim guruhlari ota-onalari bilan ishlash uchun asos sifatida individual shakllardan foydalanish kerak. Oila bilan shaxsiy tanishuv mavjud bo'lganligi sababli, boshqa hech qanday aloqalar (suhbatlar, maslahatlar va boshqalar) to'g'ridan-to'g'ri taassurotlarni to'liq almashtira olmaydi. Katta guruhda, T.A.Markovanning fikricha, ota-onalar guruhi bilan ishlashga e'tibor kuchayadi, chunki u allaqachon ma'lum qiziqish va an'analarni shakllantirgan. Tayyorgarlik guruhida ish o'quv faoliyati, o'yinlar, kundalik va amaliy faoliyat namunalari asoslanadi. Yangi shakllarni izlash ham samarali, lekin u o'z-o'zidan maqsad bo'lib qolmasligi kerak. Yangi shakldan foydalanganda, uning umumiy ish tizimidagi o'rni qanday, u qanday qiymat beradi, undan to'g'ri foydalaniladimi, ota-onalar va tarbiyachi-pedagoglarning vaqt byudjeti hisobga olinadimi yoki yo'qmi kabi qaror qabul qilish muhimdir.

– **Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).**

XX-asrning 80-yillari ikkinchi yarmida tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalarning o'zaro munosabatlari masalasi yanada dolzarb bo'lib qoldi. Bu maktabgacha yoshdagi bolani tarbiyalashda tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalar teng huquqlarga ega bo'lgan murakkab jarayon sifatida qarala boshlandi. Munozaralar, anjumanlar, davra suhbatlari aynan shu davrga xos bo'ladi. XX-asrning 90-yillarining o'ziga xos xususiyati mamlakatdagi iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lgan sokinlik davri edi. O'zaro aloqaning asosiy shakllari - tushuntirish suhbatlari, gazetalar va stendlar.

Biroq, XXI asrning boshlarida pedagogik jamoa va ota-onalar hamjamiyati o'rtasidagi hamkorlikning eng samarali shakllaridan foydalanish masalasi yana dolzarb bo'lib qoldi. Aynan shu davrda o'nlab yillar davomida to'plangan tajribani umumlashtirish va tasniflash kerak edi. Shunday qilib, O.L.Zverev va T.V.Krotova «Maktabgacha ta'lim muassasasida tarbiyachi-pedagogning ota-onalar bilan muloqoti» asarida maktabgacha yoshdagi bolalarning tarbiyachi-pedagoglari va ota-onalari o'rtasidagi aloqaning an'anaviy va noan'anaviy shakllarini aniqladi. An'anaviy shakllar quyidagilarga bo'linadi [5, 60-b]:

- jamoaviy - ota-onalar yig'ilishlari (har ikkala guruh yig'ilishi ham yiliga 3-4 marta, yil boshida va oxirida barcha tarbiyalanuvchilarning ota-onalari bilan umumiy o'tkaziladi), guruh maslahatlashuvlari, konferensiyalar;
- individual - individual maslahatlashuvlar, suhbatlar;
- vizual-axborotli - stendlar, ekranlar, ko'rgazmalar, fotosuratlar, ochiq eshiklar kuni.

T.V.Krotova ota-onalar bilan ishlash bo'yicha ko'plab ilmiy va amaliy qo'llanmalar muallifi bo'lib, an'anaviy tasnifni kengaytiradi va o'zaro munosabatlarning noan'anaviy shakllarini ta'kidlaydi. Vizual-axborotli shakllaridan axborot va analitik shakllarni alohida guruhga ajratadi [3, 64-b].

Axborot-tahliliy shakllarning maqsadi - har bir tarbiyalanuvchining oilasi haqidagi ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va ulardan foydalanish; ota-onasining umumiy madaniy darajasi; zarur pedagogik bilimlarga egalik; oilada bolaga munosabat haqida; ota-onalarning psixologik va pedagogik ma'lumotlarga bo'lgan talablari, qiziqishlari, ehtiyojlari.

Ta'lim shakllarining maqsadi ota-onalarni bolalarning yoshi va psixologik rivojlanishining xususiyatlari, ota-onalarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish uchun ta'limning metodlari bilan tanishtirishdir. Uchrashuvlar, guruh maslahatlashuvlari va boshqalar kabi jamoaviy muloqot shakllari asosiy rolni saqlab qolishda davom etadi. Bu shakllar avval ham qo'llanilgan. Biroq, bugungi kunda tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi muloqotga asoslangan tamoyillar o'zgardi. Bularga dialogga asoslangan muloqot, ochiqlik, muloqotda samimiylik, muloqotda tanqid qilish va baholashdan bosh tortish kiradi.

Shuning uchun bu shakllarni noan'anaviy deb hisoblash mumkin.

– Tahlil va natijalar.

Tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalar oʻrtasidagi muloqotni tashkil etishning vizual-axborotli shakllari ota-onalarni maktabgacha taʼlim tashkilotida bolalarni tarbiyalash sharoitlari, mazmuni va usullari bilan tanishtirish muammosini hal qiladi, tarbiyachi-pedagoglar faoliyatini yanada toʻgʻri baholashga imkon beradi, tarbiyachi-pedagoglarning faoliyatini toʻgʻri baholashga imkon beradi.

Bolalar bogʻchalari va oilalarning taʼlim imkoniyatlarini oʻrganish shaklida mualliflar turli metodlarni taklif qilishadi. Birinchi marta ota-onalar va maktabgacha yoshdagi bolalarning qiziqishlari, sevimli mashgʻulotlarini tizimli oʻrganish taklif qilindi. Ikkinchisi - axborot va taʼlim - oila bilan allaqachon anʼanaviy boʻlib qolgan hamkorlik shakllarini oʻz ichiga oladi. Uchinchi shakl birgalikdagi faoliyatga asoslanadi. Mualliflar yangi narsalarni qoʻshadilar: oilaviy teatr, reklama aksiyalari va klublar va loyiha faoliyatiga eʼtibor berish.

“Bolalar bogʻchasida pedagogik oʻzaro taʼsir” nomli uslubiy qoʻllanmada N.V.Miklyayeva [4,68-b] shakllarning quyidagi tasnifini taklif qildi, ular ochiqlik, samimiylik va aloqa sheriklarini tanqid qilishdan bosh tortishga asoslangan.

Muallif ota-onalar bilan ishlashning kognitiv shakllarining maqsadi ota-onalarning psixologik va pedagogik madaniyatini oshirish, ularning pedagogik munosabati va qarashlarini oʻzgartirish ekanligini taʼkidlaydi. Bu munozaralar va maslahatlarni oʻz ichiga oladi. L.F.Ostrovskaya noanʼanaviy shakllar: biznes oʻyinlari, seminarlar va boshqalarni taklif qiladilar.

Oʻzaro aloqaning vizual-axborotli shakllari, bir tomondan, tarbiyalanuvchilarning oilalari, ota-onalarning umummadaniy darajasi, zarur pedagogik bilimlarning mavjudligi toʻgʻrisidagi maʼlumotlarni toʻplash, qayta ishlash va ulardan foydalanishga qaratilgan; boshqa tomondan, ota-onalarni maktabgacha taʼlim muassasalarida bolalarni tarbiyalash sharoitlari, mazmuni va usullari bilan tanishtirish vazifasi.

Oldingi mualliflarning asarlaridan farqli oʻlaroq N.V. Miklyayeva tomonidan tahrirlangan uslubiy qoʻllanmada vizual-axborotli shakllari shartli ravishda ikkita kichik guruhga boʻlinadi [5,87-b]: axborot va taʼlim - ota-onalarni maktabgacha taʼlim tashkiloti, uning faoliyati xususiyatlari va tarbiyachi-pedagoglar faoliyati bilan tanishtirish; axborot-maʼrifiy - vazifalar ota-onalarning maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashning oʻziga xos xususiyatlari toʻgʻrisidagi bilimlarini boyitishga qaratilgan.

Ularning oʻziga xosligi shundaki, bu yerda tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalar oʻrtasidagi aloqa toʻgʻridan-toʻgʻri emas, balki bilvosita - gazetalar, koʻrgazmalar tashkil etish orqalidir, shuning uchun ular mustaqil kichik guruhga boʻlingan.

Xulosa va takliflar. Yangi shakllardan biri sifatida mualliflar ota-onalarni maktabgacha taʼlim muassasini boshqarishga jalb qilish bilan bogʻliq shaklni taʼkidlaydilar. Undan oldin maktabgacha taʼlim muassasini boshqarish faqat

ma'muriyat va pedagogik xodimlarning mas'uliyati edi. Mualliflar ota-onalarni tizimli ravishda ota-onalar konferensiyalarini o'tkazish va maktabgacha ta'lim muassasalari vasiylik kengashlari faoliyatini tashkil etishga jalb qilishni taklif qiladilar. Ota-onalar tomonidan maktabgacha ta'lim tashkilotini birgalikda boshqarishdan oldingi darajada tadqiqotchilar birgalikdagi ishning ikki turini qayd etadilar:

- tarbiyachi-pedagoglar va ota-onalarning birgalikdagi tadbirlari: ota-onalar yig'ilishlari, konferensiyalar, maslahatlar, suhbatlar, kechalar, ota-onalar uchun to'garaklar, mavzuli ko'rgazmalar, munozaralar, pedagogik, vasiylik kengashlari, ma'muriyat bilan uchrashuvlar, ota-onalar maktabi, uyda oilalarga tashrif buyurish, ota-onalar qo'mitasi;
- tarbiyachi-pedagoglar, ota-onalar va bolalarning birgalikdagi tadbirlari: ochiq eshiklar kuni, ekspertlar turnirlari, klublar, viktorinalar, bayramlar, oilaviy mehmondorchiliklar tashkil etadi.

Adabiyotlar:

1. P.Yusupova. Maktabgacha pedagogika. Toshkent. "O'qituvchi". 1996
2. Xasanboeva O.I. va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi Toshkent. Ilim- Ziyo.
3. Zunnunov A. Pedagogika tarixi // Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – T.: 2004.
4. Inomova M. Oilada bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU. 1994
5. Hasanboyeva O. Oila pedagogikasi.– T.: Aloqachi.
6. B.R.Djurayeva, H.M.Tojiboyeva, G.M.Nazirova "Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari" – T.: O'zPFTTI nashriyoti. 2005

РЕЗЮМЕ

Zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasalari o'zlarining shakllanishi va rivojlanishida uzoq yo'lni bosib o'tgan bolalar bog'chasi va oila o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning barcha xilma-xil shakllaridan foydalanish imkoniyatiga ega. Ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi bir-birini almashtira olmaydi. Davomiylikning muhim sharti ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasida ishonchli ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish bo'lib, uning davomida ota-onalar va tarbiyachi-pedagogning ta'lim pozitsiyasi moslashtiriladi. Bunday munosabatlarning asosini ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari tashkil etadi.

РЕЗЮМЕ

Современные дошкольные образовательные учреждения имеют возможность использовать все разнообразные формы взаимодействия детского сада и семьи, прошедшие долгий путь в своем становлении и развитии. Родители и детский сад не взаимозаменяемы. Важным условием преемственности является установление надежных деловых отношений между родителями и дошкольным образовательным учреждением, в ходе которых корректируется воспитательная позиция родителей и воспитателя-педагога. Основу таких отношений составляют формы взаимоотношений родителей и дошкольного образовательного учреждения.

SUMMARY

Modern preschool educational institutions have the opportunity to use all the various forms of interaction between the kindergarten and the family, which have come a long way in their formation and development. Parents and preschool are not interchangeable. An important condition of continuity is the establishment of reliable business relations between parents and preschool educational institution, during which the educational position of parents and educator-pedagogue is adjusted. The basis of such relations is formed by the forms of mutual relations between parents and the preschool educational institution.